

اکسیر طبیعت لنده

گیاهان دارویی کوه سیاه

نویسندگان:

اصغر طهماسبی

علی نیک‌بخت

(عضو هیأت علمی دانشگاه خوارزمی تهران)

سرشناسه	: نیک‌بخت، علی، ۱۳۶۴
عنوان و نام پدیدآور	: اکسیر طبیعت لنده، گیاهان دارویی کوه سیاه/ نویسنده: علی نیک‌بخت، اصغر طهماسبی
مشخصات نشر	: تهران، آرون، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	: ۷۲ ص؛ مصور، نقشه، جدول
شابک	: ۲ - ۵۱ - ۷۷۳۵ - ۶۲۲ - ۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
موضوع	: گیاهان دارویی - ایران - لنده - کوه سیاه
موضوع	: Medicinal plants - Iran - Lendeh - Kuh siah
موضوع	: گیاهان دارویی - ایران - کهگیلویه و بویراحمد
موضوع	: Medicinal plants - Iran - Kohgiluyeh and Boyr-Ahmad
شناسه افزوده	: طهماسبی، اصغر، ۱۳۵۲، ۶، ۲۰
رده‌بندی کنگره	: RS ۱۸۰
رده‌بندی دیویی	: ۶۱۵/۳۲۱۰۹۵۵۴۲
شماره کتابخانه ملی	: ۶۹۲۰۸۴

اکسیر طبیعت لنده، گیاهان دارویی کوه سیاه

نویسندگان: علی نیک‌بخت، اصغر طهماسبی

ناشر: انتشارات آرون

چاپ اول: ۱۴۰۰

چاپ صدف: ۵۰۰ نسخه

۷۵۰۰۰ تومان

نشانی: میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان وحید نظری

نرسیده به خیابان منیری جاوید، پلاک ۱۰۵، واحد ۳ تلفن: ۵۱ - ۶۶۹۶۲۸۵۰

ایمیل: Arvannashr@yahoo.com وبسایت: www.Arvannashr.ir

شابک: ۲ - ۵۱ - ۷۷۳۵ - ۶۲۲ - ۹۷۸

به نام خدا

فهرست مطالب

۵	مقدمه
۹	تعریف گیاهان دارویی
۱۰	تاریخچه استفاده از گیاهان دارویی در ایران و جهان
۱۱	رشد صنعت گیاهان دارویی در جهان
۱۴	اقتصاد و تجارت گیاهان دارویی در ایران
۱۶	صادرات گیاهان دارویی در استان کهگیلویه و بویراحمد
۱۶	الف - شرکت آسه یاسوج
۱۷	ب - شرکت لابراتوارهای داروهای گیاهی طبیعت زنده (سینره)
۱۷	ج - شرکت دارویی زردبند
۱۸	مفهوم زنجیره ارزش
۱۹	زنجیره‌های ارزش گیاهان دارویی
۲۰	۱- طبیعت
۲۱	۲- سلامتی
۲۱	۳- ثروت
۲۲	۴- قدرت
۲۲	مشکلات شناسایی شده در حوزه تجارت گیاهان دارویی
۲۴	انواع گیاهان دارویی شهرستان لنده، ویژگی‌ها و خواص دارویی آنها
۲۴	۱- موسیر و خواص آن
۲۵	۲- برنجاس و خواص آن
۲۶	۳- اوریشوم و خواص آن
۲۷	۴- مرورشک و خواص آن
۲۹	۵- گل گاوزون و خواص آن
۳۰	۶- بابینه و خواص آن
۳۱	۷- توله و خواص آن

مقدمه

جنگل‌های زاگرس با وسعت ۶ میلیون هکتار از گسترده‌ترین زیست بوم‌های جنگلی در حال تخریب ایران است که از لحاظ حفاظت آب و خاک و مسایل اقتصادی و اجتماعی دارای حائز اهمیت می‌باشند. وسعت این جنگل‌ها در گذشته ۱۰ میلیون هکتار برآورد گردیده بود که به دلیل بهره‌برداری بی‌رویه به سرعت از آن کاسته شد. حدود ۷۵۰ هزار هکتار از مساحت استان کهگلویه و بویراحمد را جنگل تشکیل می‌دهد که معادل ۴۷ درصد وسعت این استان است.

شرایط کوهستانی استان کهگلویه و بویراحمد باعث تنوع اقلیمی و زیستی گیاهان و جانوران مختلف شده است. اختلاف ارتفاع ۱۰۰ تا ۴۰۰۰ متری از سطح دریا همراه با نوسانات دمایی ۱۰- درجه تا ۴۵ درجه سانتی‌گراد بیانگر طیف وسیع بردباری گونه‌های گیاهی و جانوری برای ادامه حیات در این منطقه است. پرورش و حفاظت از گونه‌های گیاهان دارویی از ضروری‌ترین مسائل و تحقیقات در عرصه منابع طبیعی و محیط زیست هستند. درواقع با شناخت هر منطقه ضمن بهره‌برداری معقولانه از این ثروت ارزشمند می‌توان در راستای توسعه پایدار و حمایت منطقی از منابع همت گماشت.

ایران دارای میراث فرهنگی غنی، متنوع و متشکل از یک طب سنتی پیچیده است و در تاریخ سرزمینی ریشه دارد که به تمدن‌های آشوری و بابلی باز می‌گردد. شیوه‌های طب سنتی که امروزه قابل شناسایی هستند، ناشی از تجربه مردم محلی است که در برابر طیف گسترده‌ای از بیماری‌ها، داروهای درمانی ایجاد کرده‌اند و دانش خود را از نسلی به نسل دیگر طی هزاره‌ها منتقل کرده‌اند. شیوه‌های طب سنتی منبع مهمی در فرآیند توسعه داروهای جدید و استراتژی‌های درمانی هستند.

علاوه بر این، دانش سنتی منبع الهام بخشی برای تحقیقات در مورد فعالیت‌های بیولوژیکی عصاره‌های گیاهی و ترکیبات خالص است که می‌توان از آن‌ها به دست آید. متکی بودن اقتصاد ایران بر درآمدهای نفتی و تاثیرپذیری این درآمدها از مسایل سیاسی و

اقتصادی، منجر به آسیب‌پذیری اقتصاد ایران و سایر کشورهای نفتی در خاورمیانه گردیده است. یکی از راه‌های مقابله با این چالش، توسعه تولیداتی است که ضمن بهبود وضع اقتصاد داخلی سبب افزایش صادرات غیر نفتی شود (کشفی^۱، ۲۰۱۰).

در این راستا توجه به کالاهایی که امکان بالقوه برای صادرات آن‌ها وجود دارد، ضروری است. یکی از این کالاها، گیاهان دارویی است. گیاهان دارویی یکی از منابع بسیار ارزشمند در گستره وسیع منابع طبیعی ایران است که در صورت شناخت علمی، کشت، توسعه و بهره‌برداری صحیح، می‌تواند نقش مهمی در سلامت جامعه، اشتغال‌زایی و افزایش صادرات غیرنفتی ایفا نماید (نصابیان، غلام حسینی و جبال عاملی^۲، ۲۰۱۲).

امروزه جایگاه تولید گیاهان دارویی در سلامت جامعه و ارزش اقتصادی گیاهان دارویی بر کسی پوشیده نیست. محصولات جنگلی، مرتعی و گیاهان دارویی و صنعتی علاوه بر این که نقش خاصی در اقتصاد داخلی دارند، می‌توانند تاثیر به‌سزایی در صادرات غیرنفتی نیز داشته باشند. شرایط متنوع اقلیمی و تنوع پوشش گیاهی سبب شده است که کشور ایران از دیرباز به‌عنوان تولیدکننده و صادرکننده اقلام مهم دارویی ازجمله کتیرا و آنغوزه و ... محسوب گردد.

با برنامه‌ریزی مناسب در این زمینه می‌توان در درجه اول از بهره‌برداری بی‌رویه گیاهان دارویی به‌صورت برداشت مستقیم از طبیعت که منجر به تخریب پوشش گیاهی و انقراض گونه‌های باارزش گیاهی است ممانعت به‌عمل آورد و در ثانی با ایجاد نظام درستی برای کاشت، داشت و برداشت گیاهان دارویی گام‌های بلندی در جهت حفظ محیط زیست و درمان بیماری‌ها و تهیه مواد اولیه جهت صنایع مختلف، ایجاد اشتغال و تامین منبع درستی جهت صادرات برداشت (هوشیدری، ۱۳۸۸).

تعداد گونه‌های گیاهی شناسایی شده در ایران بین ۸۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ تخمین زده شده است که از این میان بین حدود ۲۳۰۰ گونه گیاهان دارویی موجود می‌باشد (ابراهیمی^۳، ۲۰۰۸). استان کهگیلویه و بویراحمد داری آب و هوای مناسب و متنوعی است و می‌تواند یکی از مناطق مستعد کشت و تولید گیاهان دارویی باشد. با مروری بر تحقیقات مختلف در زمینه تولید و فرآوری گیاهان دارویی نشان داده شد که افزایش سطح آگاهی مردم با خواص گیاهان دارویی، آموزش پزشکان در زمینه گیاهان دارویی، حمایت‌های بیمه‌ای از

^۱ Kashfi

^۲ Nasabian, Gholam Hosseini & Jabal Ameli

^۳ Ebrahimi

داروهای گیاهی باعث افزایش مصرف داروهای گیاهی مردم استان نسبت به داروهای شیمیایی می‌شود. همچنین بیان این نکته حائز اهمیت است که حمایت سازمان بهداشت جهانی از مصرف فرآورده‌های طبیعی، به نوبه خود باعث شده است که تولید و تجارت این محصول از رونق قابل توجهی در جهان برخوردار باشد.

متأسفانه سودآوری‌های کلان اقتصادی و توجه روز افزون به تجارت جهانی گیاهان دارویی، مشکلات و مسائل ناگواری را برای این منابع به وجود آورده و نسل گونه‌های گیاهی را با خطر انقراض یا از دست دادن ژنوتیپ‌های متفاوت مواجه ساخته است (علیزاده و محمودی، ۱۳۹۵).

کوه سیاه که به عنوان ییلاق مردم این منطقه می‌باشد دارای تنوع زیست‌محیطی فراوانی است؛ و درختان ثمری زیادی از جمله تندرک، محلو، موسیر، بلوط، بنه، انجیر، کاسنی، کارده، کرفس، گیاه معطر چویل و... در آنجا می‌رویند؛ و زیستگاه جانورانی چون خرس، پلنگ، گراز، خرگوش، سنجاب ایرانی، جوجه تیغی و تعداد اندکی بز کوهی و انواع پرندگان نغمه سرا چون کبک و تیهو و انواع دارکوب و بلبل می‌باشد؛ که داشتن این ویژگی‌ها این منطقه را منحصر بفرد کرده است.

از دیگر پتانسیل‌های این کوه که ارتفاع آن را ۲۹۰۰ متر تخمین زده‌اند وجود جاده مناسب و چاه‌های نفتی بسیاری است که سالهای زیادی مدنظر وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران قرار دارد. از نمونه طرح‌های موفق در جهت آموزش و توسعه گونه‌های گیاهی مانند بلوط، سوسن، کرفس، آیشن و... می‌توان طرح فرق محلی و کاشت گیاهان در کوه‌سیاه که با هدف مشارکت، آموزش و توانمندسازی جوامع محلی، عشایری کوه سیاه توسط تعاونی فراگیر اتحاد مردمی موگرمون و با حمایت و پشتیبانی مالی دفتر کمک‌های کوچک تسهیلات محیط زیست جهانی برنامه عمران سازمان ملل متحد در تهران شروع و اجرا می‌شود، را نام برد.

با توجه به شرایط فعلی بیماری کرونا و فاصله گذاری اجتماعی و حفظ سلامت جامعه هدف جهت پیشبرد طرح به جای کارگاه‌های مشارکتی از روش فضای مجازی و تهیه بروشور و کتابچه به آگاه سازی و آموزش جوامع در خصوص اهمیت گونه‌های گیاهی و محیط زیست، نحوه تهیه بذر و نهال و کاشت آنها بصورت مشارکتی، شرایط و زمان کاشت، نحوه حفاظت بصورت مشارکتی، نحوه آبیاری پرداخت است. آنچه که در این طرح‌ها و برنامه‌ها اهمیت دارد استفاده از ظرفیت‌ها و دانش بومی جوامع محلی است که با اجرای

اهداف این پروژه امید است که بتوان باعث توانمندسازی جوامع محلی در زمینه حفظ و توسعه مراتع و جنگل‌های منطقه کوه سیاه شد.

نکته‌ی دیگر که مهم است آموزش مردم بومی بخش موگرمون در زمینه کاشت، نگهداری و برداشت گیاهان دارویی و درخت بلوط است که با مطالعه این کتاب می‌توانند تا حدودی آموزش‌های لازم را فراگیرند. علاوه بر این، از دیگر اهداف این طرح‌ها می‌توان به اشتغال‌زایی در زمینه کشت گیاهان دارویی اشاره کرد که اهالی می‌توانند با فراگیری آموزش‌های لازم اقدام به کشت گیاهان دارویی در منطقه کوه سیاه نمایند تا اینکه بتوانند از این طریق در کنار شغل دامداری باعث افزایش سطح درآمد و بهبود معیشت خانوارهای خود شوند.

کاشت گیاهان دارویی با توجه به ظرفیت و پتانسیل بالای اراضی منطقه کوه سیاه می‌تواند کمک بسیار زیادی به حفظ پوشش گیاهی منطقه و افزایش سطح درآمد خانوارهای بخش موگرمون داشته باشد. بنابراین با توجه به اهمیت گونه‌های گیاهی و پوشش و ظرفیت بسیار مناسب منطقه کوه سیاه بر آن شدیم که برای آگاهی مردم این منطقه، انواع گونه‌های گیاهی و کاربردهای آنها را بررسی کنیم. جهت آشنایی بیشتر مردم منطقه سعی شده است که پیش زمینه‌ای از گیاهان و گونه‌های دارویی در ایران و استان همچنین زنجیره ارزش و چالش‌های آن بررسی شود.